

sági oldala. Ennek két fő tényezője az, hogy az ellátó milyen térítést kér az elektronikus úton továbbított dokumentumért (csak a közvetlen költségeket, vagy a közvetettek megtérülését, netán nyereséget is óhajt); és hogy történne a fizetés. Járható út lenne, hogy a dokumentumszolgáltatást a fejlődő országok számára segélyprogramok részeként a segélyt nyújtó államok finanszírozzák, s esetükben a könyvtárak csak a kiadások megtérülését igényelnék. A díjfizetést megnehezíti az átutalás nehézsége, a valutaátszámítás önkényessége. A nemzetközi kölcsönzés „voucher”-rendszere sem kínál tökéletes megoldást, de ha a könyvtári világ nem lép túl ezen a gondon, a kereskedelmi dokumentumforgalmazók veszik át az uralmat az elektronikus dokumentumpiacon. Természetesen a szerzői jogvédelem aggodalmi is az elektronikus dokumentumszolgáltatással kapcsolatban. A meghatározott végfelhasználóknak juttatott ilyen másolatokra azonban továbbra sem szabadna szerzői jogdíjat kivetni, hanem a fénymásolásban bevett, jóhiszeműséget feltételező eljárásához kellene ragaszkodni.

Számos kérdés merül fel, amelyekre aligha lehet választ adni. Az elektronikus dokumentumszolgáltatás terjedésével várhatóan ugrásszerűen megnőnek az igények, és ezek kezelésére fel kell készülni. A könyvtárak közül csak a kimondottan dokumentumszolgáltatók (CARL, British Library Document Supply Centre) képesek befektetni a növekvő igények kielégítésébe. S ez talán azt jelenti, hogy a dokumentumszolgáltatás a piaci törvények szerint alakul.

A szakirodalomban többen javasolják a regionális összefogást. Az együttműködés azonban csak akkor lehet jó, ha a részt vevő könyvtárak is jók. Az lenne az egészséges helyzet, ha a

dokumentumellátás 50%-át helyileg, 40%-át országos szinten tudnák megoldani, és csak az igények 10%-ának kielégítése várna külföldi forrásokra.

A dokumentumellátás problémájának megoldása nem annyira technológiai, inkább a legtágabban értelmezett politikai és szervezeti feltételeken múlik.

Az elektronikus dokumentumszolgáltatásnak illeszkednie kell egy átfogó információ-hozzáférést biztosító stratégiába, és a megfelelő stratégia kialakításáért minden országban a könyvtáraknak kell küzdeniük. Minden megoldásban szerepet kap az elektronikus dokumentumszolgáltatás, de stratégia nélkül csak játékszer marad.

Az elektronikus dokumentumtovábbítás piacán mindenkinek van helye, aki elfogadható áron kínál megfelelő színvonalú szolgáltatásokat. Mintaként szolgálhat a skandináv államokban a Nordinfo keretében működő dokumentumszolgáltató rendszer. Itt adott a koordináló szervezet, a központi folyóirat-lelőhelyjegyzék, és egy koherens könyvtári közösség. Ezen túlmenően nagy mennyiségű kérés teljesítéséhez megfelelő kapacitású berendezésekre és kielégítő személyzetre van szükség. Ha mindez adott, a szolgáltatás árát kell megállapítani, üzleti tervet kell készíteni.

Az elektronikus dokumentumszolgáltatás lehetőség a használók igényeinek kielégítésére, együttműködés révén. Nem szabad elszalasztani.

/FRIEND, F. J.: Document delivery: A world solution to a world problem? = IFLA Journal, 19. köt. 4. sz. 1993. p. 374–384./

(Orbán Éva)

A Current Contents mágneselemez változatára alapozott SDI-szolgáltatás szakkönyvtárak számára

A *Current Contents on Diskette (CCOD)* előállítója az Institute for Scientific Information, Philadelphia.

Hét sorozata a következő (a csillaggal jelölt sorozatok a feldolgozott cikkek szerzői referátumaival bővített változatban is kaphatók):

- *Life Sciences J-2000** (élettudományok), amely 1200 folyóiratot dolgoz fel;
- *Life Sciences J-600* (élettudományok), amely 600 folyóiratot dolgoz fel;
- *Agriculture, Biology and Environmental Sciences** (mezőgazdaság, biológia és környezet-tudományok);

- *Physical, Chemical and Earth Sciences** (fizika, kémia és földtudományok);
- *Clinical Medicine** (klinikai orvostudomány);
- *Engineering, Technology and Applied Sciences* (műszaki és alkalmazott tudományok);
- *Social and Behavioral Sciences* (társadalomtudományok).

Ha CCOD-re alapozott személyi számítógépes szolgáltatást kívánunk indítani, meg kell vizsgálnunk, hogy a felhasználónak van-e az asztalán számítógépe, milyen számítógép, van-e a munkahelyén helyi hálózat, használ-e elektronikus postát, használta-e már a CCOD valamelyik sorozatát.

Erről – nagyobb számú potenciális felhasználó esetében – kérdőíves felmérést végezhetünk. Számítanunk kell arra, hogy a szolgáltatás sikeressége a dokumentummásolati igények növekedését fogja magával hozni.

A szolgáltatás beindítása előtt fontos, hogy egy kisebb felhasználói mintán teszteljük működését. A tesztben részt vevőkkel tudatosítani kell a kísérleti jellegét, és azt, hogy a próba tanulságai a végleges szolgáltatás jobb minőségét fogják eredményezni. A tesztelésre a Purdue Egyetem (Egyesült Államok) decentralizált könyvtári rendszerének 15 tanszéki könyvtára közül a fizika tanszék és a föld- és légkörtudományok tanszék könyvtárát választottuk. A szolgáltatást a két tanszék oktatóinak kínálták, nagyjából a Physical, Chemical and Earth Sciences sorozat heti frissítésű lemezeiből, valamint a Life Sciences 1200 sorozatból, mindkettőt a referátumok nélküli változatból.

A CCOD a könyvtárban bárki számára rendelkezésre áll. Ezzel a lehetőséggel azonban kevés oktató élt eddig. Az SDI-szolgáltatást a potenciális felhasználók 35%-a, azaz mintegy 35-en vették egyéni profilként igénybe. Ezenkívül egy-egy profil alapján többen is használják a szolgáltatást.

Az egyéni profilok elkészítéséhez űrlapot készítettek. Ez egy rövid, egyszerű leírást, valamint néhány mintaprofil tartalmaz. Az űrlap segítségével a könyvtár- és információhasználati szokások adatgyűjtése is megtörténik. Ezt követi egy személyes megbeszélés a könyvtárossal, amelynek során pontosítják a profilt. Ezt a profilt az adatbázis egy hathetes állományában futtatják le, hogy felmérhető legyen, átlagosan hány találat lesz hetente, és ennek alapján is lehessen finomítani a keresést. A pontosítás után a szolgáltatás hetenként automatikusan folytatódik.

Minden felhasználónak van a könyvtárban egy floppyja, amelyen tárolják profilját, és amelyre a heti futtatás eredményeként a találatokat letöltik. A találatokat a felhasználó választásának megfelelően, vagy a CCOD teljes formátumában, vagy rövidített, csak a bibliográfiai leírást tartalmazó formátumban töltik le. A floppykról azután a találati

állományokat ASCII fájlként küldik meg a felhasználók elektronikus postafiókjába. Előre elkészített fejléc kíséri az üzenetet, amely az esetleges nulla találatról értesítő üzenetet is tartalmazhat. A címzés meggyorsítása érdekében használják a levelező rendszer becenév funkcióját, így egy-két billentyű lenyomásával küldhető el az üzenet. Az elküldött fájlokat a későbbi keveredések elkerülése érdekében törlik a floppykról, kivéve, ha valamelyik felhasználó távolléte miatt kéri, hogy később kapja meg az eredményeket.

A profilok lefuttatása és a találatok postázása 40 kutató számára mintegy heti két órát vesz igénybe. A szolgáltatás költségei minimálisak, mivel a meglévő hardvert használják.

A szolgáltatásról harmincnyolc felhasználót kérdeztek meg. A 23 válaszadó 82%-a szerint igen gyakran segítette őket abban, hogy a szakterületükön megjelenő legfrissebb irodalomra figyeljenek. A szolgáltatás hatására növekedett a könyvtár igénybevétele: 35%-uk erőteljesen, 61%-uk közepes mértékben használ könyvtári szolgáltatásokat (4% sohasem). 96% igen elégedett a szolgáltatással, 70% éppen elegendőnek, 26% a szükségesnél többnek, 4% túl kevésnek találja a kapott információ mennyiségét. Mindössze 22% szeretne a jövőben referátumokat is kapni.

A szolgáltatás másutt is beindítható, ahol a CCOD-lemezek mellett legalább 512K RAM, egy merevlemez és legalább 2400 baud sebességű adatátvitel van. A nagyobb átviteli sebesség jelentősen javíthatná a szolgáltatás minőségét. Ahol nincs elektronikus posta, ott a hagyományos nyomtatott formát is lehet alkalmazni, ami azonban jóval több időt venne igénybe, viszont a kinyomtatott találatok felhasználhatók a dokumentumkérésre is.

/ALLEN, R. S.: Current awareness service for special libraries using microcomputer based Current Contents on Diskette. = Special Libraries, 85. köt. 1. sz. 1994. p. 35–43./

(Koltay Tibor)

Információs technika, tudományos és műszaki információ Kínában

Kína nemrég kiadott *Országos Tudományos és Műszaki Információs Programjában* az információs technika aikaimazása prioritást kapott.

Az online információkeresés

Az online információkeresés 1983-ban indult meg, és a nemzeti számítógép-alkalmazási program köz-

ponti kérdésévé vált; bekerült a VII. országos ötéves tervbe is. Ma 110 terminál kapcsolódik 12 nemzetközi adatközponthoz, többek között az ESA/IRS-hez, a Dialoghoz, az Infoline/ORBIT-hoz és a Data-Starhoz.

Az online információkeresés azonban túlságosan is előtérbe került az információs technika más alkalmazási területeivel szemben, s így Kína más országokhoz viszonyítva elmaradt a fejlődésben. Éppen ezért az